

Bra stängsel skapar goda grannar - också i havet

| av Hannes H. Gissurarson

KUSTFISKE

I Danmark fångar man ål i ryssjor som läggs ut i havet, nära kusten. Traditionellt hade ägarna till bondgårdarna vid kusten exklusiv rätt att lägga ut ålryssjor. Ofta använde de sig inte själva av denna rätt utan arrenderade ut den till professionella ålfiskare. På 1920- och det tidiga 30-talet krävde ålfiskarna att böndernas traditionella rätt att lägga ut ryssjor avskaffades. Ändringen skulle innebära en övergång från begränsad till fri tillgång.

Det var en illusion att tro att ålfiskarna skulle få det bättre genom fri tillgång. I stället för att använda en del av sina inkomster för att betala arrende till kustbönderna behövde de använda motsvarande summor för utrustning och större investeringar i övrigt. Dessutom skulle staten tvingas kompensera bönderna för deras förlorade rätt. Tyvärr lyssnade inte den danska staten på varningarna.

Det var bättre att kustbönderna fick intäkter från ålfisket än att ingen fick det, som blev följden när böndernas rätt avskaffades. En rimlig åtgärd hade varit att göra det enklare för ålfiskarna att köpa rätten av bönderna permanent i stället för att bara arrendera den under en säsong i taget. Det skulle ha gynnat båda parter eftersom rätten att fiska ål sannolikt var värd mer för ålfiskarna än för bönderna som bara drog nytta av den extra inkomst rätten medförde.

Det finns några typer av fiskeverksamhet som är territoriella till sin natur vilket gör privat äganderätt enkel att upprätthålla. Förutom den danska ålen är räk- hummer- och musselindustrierna på Island andra sådana exempel. Produkterna fångas nära kusten, i lokala lätt identifierbara områden – för det mesta ganska små. Det finns inga skäl mot att sådana områden är privat ägda. Kostnader för inhägnad (eller övervakning) är låga och produkterna är fullkomligt delbara. Bönderna längs den isländska kusten har traditionellt exklusiv rätt att skörda längs stranden (sådan som ägg och ejderdun, vrakgods och valar) och drygt 100 meter ut i havet. Bönder vid sjöarna har motsvarande rätt: varje enskild bonde vid en sjö har en exklusiv rätt att fiska i sjön och 110 meter ut om sjön är så stor att någon del blir över. Denna del tillhör bönderna längs sjön gemensamt (och utgör gemensam egendom snarare än en allmänning). Det man fann längs stranden – ägg, ejderdun, vrakgods och någon enstaka val – var viktigt när Island var fattigt och befolkningen försörjde sig på jordbruk före slutet av 1800-talet.

PRIVATA ÄGANDERÄTTER

Privata äganderätter är tillämpliga, och faktiskt har tillämpats, på många områden utanför de traditionella – mark, boskap och andra synliga och påtagliga varor. **Det fanns inga tekniska hinder för ett system med privata äganderätter till radiofrekvenser och sådana rätter hade snabbt uppstått när den amerikanska kongressen gick in och stoppade processen. Inte heller fanns det några tekniska hinder för privat äganderätt till vissa resurser längs kusterna, exempelvis rätten att lägga ut ålryssjor i Danmark, även om de danska lagstiftarna avskaffade rätten och därigenom införde problemet med fri och öppen tillgång till ålfiske.** När resursen är så riklig att ingen enskild ägare kan hantera den på ett ekonomiskt sätt – som de isländska bergsbetesmarkerna, laxfloderna och fiskeplatserna – kan individuell rätt kombineras med gemensam förvaltning av resurserna. Exemplet illustrerar äganderätter som uppstår som svar på bristsituationer och externaliteter och som möjliggör för deltagarna i de aktuella ekonomiska aktiviteterna att internalisera dessa externaliteter. Exemplet visar också tydligt att den privata äganderättens framväxt som ett sätt att internalisera externaliteter har två sidor. Den ena är efterfrågesidan som har beskrivits utförligt i den omfattande litteraturen om det ekonomiska behovet av och fördelarna med privata äganderätter. Men vi har också utbudssidan. Det måste finnas politiskt stöd för lämplig lagstiftning, eller åtminstone för att lagstiftaren inte ska ingripa, när en situation med öppen tillgång förändras till en situation där individer innehar exkluderande rätter. I USA förklarades radiospektrat vara offentlig egendom 1972. I Danmark avskaffades böndernas exkluderande rätt till ålfiske som ett resultat av påtryckningar från ålfiskarna. På Island finns det fortfarande stort motstånd mot att de individuella fiskkvoterna erkänns som fullt ut privata äganderätter.

[Hannes H. Gissurarson](#) är professor vid Islands universitet i Reykjavik.

Översättning: Cecilia Brinck

Artikeln bygger på ett föredrag vid seminariet Rätten att äga – välståndets fundament, ordnat av Gösta Bohmans fond för idédebatt.